

Anton Ask fra Gjerdrum

Nær sagt alle med litt fartstid i Gjerdrum har vel merket seg dette bildet, betegnet som «Fotoperlen fra Ask». Registrerte opplysninger i fotobasen ved Akershusmuseet forteller at det her er drevet handelsvirksomhet fra 1866 til 1920, da landhandelen ble solgt til det nye Gjerdrum Samvirkeag.

*Anton A. Ask 1890
Fotograf: ukjent Eier MIA*

Gardshistoria forteller at Anton ble født på Vestgarn Ask i 1867 av foreldre Carl August Andersen, opprinnelig fra Sverige, og Johanne Hansdatter fra Fet. De hadde også ei datter, Marie Regine, f. 1869. C. A. Andersen kom fra Sverige omkring 1860 og slo seg ned på Vesle-Ask, der han begynte med landhandel. Ennå i 1865 var han ugift og i folketellingen registrert «som logerende Handelsmann». I 1866 kjøpte han Vestigarn Ask. bnr. 1 for 900 daler, og i 1872 kjøpte han bnr. 2 for 400 daler. Husa lå da i tun på Store-Ask, men ble senere flyttet ned til hovedveien, der de ligger i dag.

Det fortelles også at Andersen kjøpte det gamle skole- og kommunehuset på Smedstad, etter at et nytt bygg ble satt opp her i 1866. Dette flyttet han til Ask og satte det opp ved hovedveien, rett vest for gardshusa, og overførte handelsvirksomheten hit.

Vi vet litt løst og fast om Antons tid i Gjerdrum. Han overtok garden og handelsvirksomheten etter at faren døde i 1894, mora var død alt året før. Navnet Anton er også knyttet til en mindre skogteig vest for Eivenstuen, bak den tidligere lensmannsboligen. Enkelte husker enda at denne ble kalt «Antonskauen». Her var det tidligere et beiteområde for dyra på Vestre Ask. Fegutua gikk mellom bankeiendommen og butikken til Alf Kjærstad.

Arvid Løhre beretter følgende i sin fortelling om «Post og postfolk i Gjerdrum» fra 1992:

Det første brevhuset på Ask kan spores tilbake til 1876, da Herredsstyret gjorde et vedtak om at «*Post i den Søndre Deel av Bygden skal indlægges hos landhandler Andersen paa Ask*».

Da Ask Brevhus seinere ble opprettet (1891) ble han den første brevhusbestyreren. Anton overtok som bestyrer etter faren. Firmameldinga til Nes Sorenskriveri er registrert 3. januar 1895. Han drev landhandelen i fem år fram til 9. juli 1900, da han overdro forretningen til Olaus Berg.

Fra beretningen om Hønsen Meieri (ved Tor Laache) vet vi nå at Anton Ask inngikk en avtale om at Meieriet skulle avstå fra virksomhet som kunne skade hans egen handelsvirksomhet på Ask. Dette må ha skjedd før 1900 og avtalen ble videreført med Olaus Berg, og ytterligere fornyet.

Anton Ask flytter til Kristiania med kona Berte Marie, f. 1872, og barna Karl August, f. 1896, og Alf Martin, f. 1898. Med på lasset var også ei ung jente, Anna Gulbrandsen, f. 1884. Ved folketellingen i Kristiania 8. desember 1900 er alle registrert og bosatt i Falsens Gade 22 i en leilighet i 2. etasje, tilknyttet et Forhus. Anton er registrert som «Kjøbmand». Her bor også en annen person med tilhørighet til Gjerdrum sammen med kone og ett barn.

Av øvrige kjente registreringer i Kristiania har vi en oppføring i Rikstelefonen i Kristiania, der Anton Ask i januar 1909 er nevnt som Landhandler med adresse Grefsen, og «bi-telefon» nr. 2151-2, men ingen gateadresse. Ved hjelp fra Lokalhistorisk Institutt er det gjort forsøk på å lokalisere stedet, men dessverre hittil uten resultat. Det er tvilsomt om familien noen gang var bosatt på Grefsen. Han eide ikke huset her og det er mest sannsynlig at dette kun var en forretningsadresse i leide lokaler

Ved folketellingen i 1910 er familien fortsatt bosatt i Falsensgate 22, men nå i en leilighet i 4. etasje. De har fått en datter, f. 1908, og har dessuten to losjerende, Marie Amundsen fra Ullensaker og Jakob Ask fra Gjerdrum. Det som er seg litt spesielt er at Anton Ask nå er registrert som Pølsekjører, og ikke Kjøpmann. Hva som har skjedd fra det ene året til det andre har vi ingen kunnskap om.

Så tilbake til fotoperlen:

Bildet og opplysningene er forelagt Lokalhistorisk Institutt. Jeg må innrømme at jeg lenge har ment at fotoet ikke er fra Gjerdrum, og at det mest sannsynlig er fra en tid etter at Anton flyttet til Kristiania. Da er det jo nærliggende å anta at bildet er fra Grefsen, der han er registret med et telefonnummer i 1909.

Chris Nyborg i Lokalhistorisk Institutt sier følgende i en e-post i 2015:

«Jeg finner han (Anton Ask) i folketellinga i 1900 og 1910, begge ganger med kona i Falsensgate 22. I 1900 er han kjøpmann og i 1910 pølsekjører, så det virker som landhandelen var nedlagt da. Falsens gate ligger på Grünerløkka, langt unna Grefsen. Hvis han hadde et stort hus på Grefsen ville jeg trodd at han bodde der, og ikke med 7-8 mennesker i et lite forhus på Grünerløkka. Ettersom han bor der både i 1900 og 1910 er det rimelig å anta at det er noe han har gjort hele denne 10-års perioden.

På den annen side, huset er av en type som ikke ville være fremmed på Grefsen, og det var og er fortsatt skogkledde områder i nærheten, så det er ikke umulig at han hadde noe her».

Lokale kilder knytter denne fotoperlen til det handelshuset som Olaus Berg i 1920 solgte til Gjerdrum Samvirkeag. Det kan man jo undre seg litt over, all den tid beliggenheten av det handelshuset som C.A. Andersen drev er identisk med tomta der det samvirkeag lå. Noen har åpenbart forestilt seg at bildet viser hovedbygningen på Vestre Ask i 1890-åra, og at butikken var her. Olav Gauterud avviste i sin tid kategorisk at våningshuset på garden noen gang hadde et utseende som på dette fotografiet.

Den som studerer fotografiet litt grundigere vil også se at terrenget som vises rundt huset heller ikke stemmer med terrenget på Ask. Skogkledde åser/høyder vises på begge sider.

Så kan vi fundere på hvordan dette bildet, uten forbehold, kunne bli knyttet til Ask. Men det fins neppe noe godt svar.

Eigil Rud/ 2023